

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سوره مبارکه ضحی

استاد ضرابی اسفند ۱۳۹۹

جلسه اول ۹۹/۱۲/۱۵

آیه شریفه : «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

عنوان : صحنه زیبای نزول رحمت الهی

دوباره شاهد صحنه زیبای نزول رحمت الهی هستیم، صحنه‌ای نشاط آور و زندگی بخش. هر بار که از پنجره «بسم الله الرحمن الرحيم» به هستی بی‌کرانه الطاف الهی می‌نگریم، تا امتداد آخرین نقطه نگاهمان وسعت می‌گیریم و گسترده‌تر می‌شویم.

امام علی علیه السلام : «أَلَا فَمَنْ قَرَأَهَا (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) مُعْتَقِدًا لِمُؤَالَاتِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ مُنْقَادًا لِأَمْرِهَا مُؤْمِنًا بِظَاهِرِهَا وَبَاطِنِهَا أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِكُلِّ حَرْفٍ مِنْهَا حَسَنَةً كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا مِنْ أَصْنَافِ أَمْوَالِهَا وَخَيْرَاتِهَا - هر که بسم الله الرحمن الرحيم را با اعتقاد و دوستی محمد و آل پاکش و با تسلیم در برابر دستوراتشان و با ایمان به ظاهر و باطنش بخواند خداوند عزیز و جلیل در مقابل هر حرف آن، چیزی برتر از دنیا و آنچه در آن است، از ثروت و خوبی‌ها را به او می‌بخشد.» (عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۲۷۰)

سوی قاف نیستی پرواز کن بی پر و بال

بی محابا صید عنقا کن، کمال این است و بس

چون به دست خویشتن بستنی تو پای خویشتن

هم به دست خویشتن واکن، کمال این است و بس

از آنجا که می‌دانیم : حقیقت کلمه طیبه «بسم الله الرحمن الرحيم» در هر سوره ای از تدبر در حقیقت همان سوره‌ای که با بسم الله آغاز شده معلوم می‌شود. و می‌دانیم که این اعتقاد همه علمای امامیه است که «بسمله» آیتی از فاتحه و جمیع سور قرآنی غیر از سوره توبه است.

به ویژه امام خمینی قدس سره در کتاب شرح دعای سحر فرموده است: «از برای حقیقت بسم الله الرحمن الرحيم مراتبی از وجود است و مراحلی از نزول و صعود است، بلکه به حسب عوالم و نشأه‌های مختلف، او را حقیقت‌های فراوانی است و از برای او در دل سالکان به مناسبت مقامات و حالات هر یک از آنان تجلی‌هایی است، و اینکه حقیقت بسم الله در آغاز هر سوره از سوره‌های قرآن غیر از حقیقت آن است در آغاز سوره دیگر، و اینکه بعضی از این بسم الله‌ها بزرگ است و بعضی بزرگتر و بعضی از آنها محیط است و بعضی محاط، و حقیقت بسم الله در هر سوره ای از تدبر در حقیقت همان سوره که با بسم الله آغاز شده معلوم می‌شود. پس آن بسم الله که برای آغاز اصل وجود و مراتب آن گفته شده غیر از بسم الله است که برای آغاز یک مرتبه از مراتب وجود گفته شده.» (ترجمه شرح دعای سحر، ص ۱۲۶ و ۱۲۷)

عنوان: شبی برای روز و دنیایی برای آخرت

« وَالضُّحَى * وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى - سوگند به روشنایی روز * سوگند به شب چون آرام گیرد. »: موضوع محوری که در این سوره شریفه، سایر مطالب، حول آن می‌چرخد، پیام همه‌شمول و فراگیری است به همه ساکنین عالم دنیا که اگر نتوانند در شب دیجور و ظلمانی دنیا، به درک و معرفتی از روز روشن برسند و آن را باور کنند و خود را آماده زندگی در نوری کنند که به هیچ ظلمتی آمیخته نیست، براستی تباہ خواهند شد .

«وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ- و بی‌شک شما از نشأه اول خود آگاه شدید پس چرا متذکر (عالم آخرت) نمی‌شوید؟» (واقعه/۶۲)

آنان که به خیل راهیان نور نپیوسته‌اند، به ظلمت خو کرده و روشنایی روز را تاب نمی‌آورند، بصر و بینایی خود را و همه سرمایه خود را به باد داده‌اند. «یا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ - ای قوم، این زندگانی (فانی) دنیا متاع ناچیزی بیش نیست و سرای آخرت منزلگاه ابدی (و حیات جاودانی) است» (غافر/۴۰)

لقمان حکیم به فرزند خود چنین نصیحت می‌کند: «یا بُنَيَّ ، إِنَّ الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ ، قَدْ هَلَكَ فِيهَا عَالَمٌ كَثِيرٌ ، فَاجْعَلْ سَفِينَتَكَ فِيهَا الْإِيمَانَ ، وَاجْعَلْ شِرَاعَهَا التَّوَكُّلَ ، وَاجْعَلْ زَادَكَ فِيهَا تَقْوَى اللَّهِ ، فَإِنَّ نَجْوَتَ فَبِرَحْمَةِ اللَّهِ ، وَإِنْ هَلَكَتَ فَبِذُنُوبِكَ - ای پسر! دنیا ، دریای عمیقی است که بسیاری در آن هلاک گردیده اند . پس کشتی ات را در دنیا ، ایمان به خدا قرار بده و بادبان آن را توکل بر خدا ، و توشه راهت را تقوای خداوند عز و جل قرار بده ؛ اگر نجات یافتی، از رحمت خداست و اگر هلاک شدی، به سبب گناهانت خواهد بود . » (من لا يحضره الفقيه : جلد ۲ صفحه ۲۸۲)

همنشینی با خدا خواهی اگر در عرش رب

در درون اهل جان جا کن ، کمال این است و بس

هر دو عالم را بنامت یک معما کرده اند

ای پسر حل معما کن ، کمال این است و بس

عنوان: یتیمی و پناه، گمراهی و هدایت، تنگدستی و بی‌نیازی

اگر انسان نتواند در فرصت کوتاه عمر، راز تنگدستی و بی‌نیازی را بفهمد و نبیند که چگونه انسانیت در وجود انسان با مشاهده این تفاوت‌ها، تحریک شده، دستی بخشنده و قلبی رؤوف بدست می‌آورد، اگر انسان نتواند در مشاهده احوال یتیمان بی‌پناه، آغوش باز و دستی نوازش‌گر بدست آورد.

و اگر انسان از مشاهده جهل و سرگردانی، ضلالت و گمراهی، نتواند قدر معرفت و هدایت را بفهمد، در کلاس زندگی دنیا که هر انسانی تنها یک بار آن را طی

کند، نمره قبولی نمی‌آورد و این عمری که سرمایه زندگی جاویدان است و به هر نفر تنها یک بار داده می‌شود، بیهوده از دست می‌رود.

در سوره مبارکه روم می‌خوانیم: «فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» - پس حق نزدیکان و مسکینان و در راه ماندگان را ادا کن این برای آنها که رضای خدا را می‌طلبند بهتر است و چنین کسانی رستگار اند.» (روم/۳۸)

و رسول مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) فرمود: «أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ، وَ أَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَ الْوَسْطَى (بِالسَّبَابَةِ) - من و آن‌کس که یتیم پرورد؛ همانند این دو انگشت در بهشت باشیم؛ و به انگشت خود اخوان و میانی اشاره فرمود.» (مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۴۷۴)

گوهر خود را هویدا کن ،کمال این است و بس

خویش را در خویش پیدا کن ،کمال این است و بس

سنگ دل را سرمه کن ،در آسیای رنج و درد

دیده را زین سرمه بینا کن ، کمال این است و بس

عنوان: آیا یتیمان و فقرا با تو و تو با پروردگارت آشنایی؟

اگر انسان از وفور نعمت‌ها که او را احاطه کرده (به‌گونه‌ای که جایی را خالی از آن نمی‌توان یافت)، نتواند ولی نعمت خود را ببیند و شعورش از خور و خواب حیوانی تجاوز نکند. این همه سرمایه انسانی را که افزون بر حیوانات، خداوند به او عطا کرده است ضایع نموده و به خود و به ولی نعمت خود ظلم کرده است. «وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ - و آنان که به راه کفر شتافتند به تمتع و شهوترانی و شکم‌پرستی مانند حیوانات پردازند و عاقبت منزل آنها آتش دوزخ خواهد بود(محمد ص/ ۱۲).»

آن‌ها که در خودخواهی‌های خود آن‌طور غرقند که فقرا و یتیمان جایی در زندگی آنها ندارند.

پند من بشنو بجز با نفس شوم بد سرشت

با همه عالم مدارا کن ، کمال این است و بس

چند می گویی سخن از درد و رنج دیگران

خویش را ز اول مداوا کن، کمال این است و بس

عنوان: از رحمت بی‌کران ربّ چه بخواهیم؟

در پاسخ این پرسش که ما باید از رحمت بی‌کران الهی در « بسم الله الرحمن الرحیم » این سوره شریفه چه چیزی را درخواست داشته باشیم؟ باید گفته شود که در این سوره شریفه خداوند خود به مطلوب‌ترین درخواست ممکن تصریح فرموده است « **وَأَسْأَلُكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى** - و بزودی پروردگارت تو را عطا خواهد داد تا خرسند گردی »

از بشرین شریح بصری نقل شده که گفت: « **قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) آيَةُ آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ أُرْجَى قَالَ: مَا يَقُولُ فِيهَا قَوْمُكَ. قَالَ: قُلْتُ يَقُولُونَ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ قَالَ: لَكِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ لَا نَقُولُ ذَلِكَ قَالَ قُلْتُ فَأَيَّ شَيْءٍ تَقُولُونَ فِيهَا قَالَ نَقُولُ: وَ أَسْأَلُكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى الشَّفَاعَةُ وَ اللَّهُ الشَّفَاعَةُ وَ اللَّهُ الشَّفَاعَةُ - به امام باقر (عليه السلام) عرض کردم: "امیدوار کننده‌ترین آیه قرآن کدام است؟" امام (عليه السلام) فرمود: "اطرافیان در این باره چه نظری دارند؟" عرض کردم: "معتقدند [امیدوار کننده‌ترین آیه، این آیه است]: بگو: ای بندگان من که بر خود اسراف و ستم کرده‌اید! از رحمت خداوند نومید نشوید. (زمر/۵۳)" امام (عليه السلام) فرمود: "ولی ما اهل بیت (علیهم السلام) چنین نظری نداریم!" عرض کردم: "پس نظر شما در این باره چیست؟" امام (عليه السلام) فرمود: "ما معتقدیم (امیدوار کننده‌ترین آیه، این آیه است): وَ أَسْأَلُكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى؛ (مراد از این مژده، مقام) شفاعت است، به خدا سوگند شفاعت است! به خدا سوگند شفاعت است!" «. (بحار الأنوار، ج ۸، ص ۵۷)**

و نیز از امام صادق (علیه السلام) روایت شده که فرمودند: «رِضَاءُ جَدِّي أَنْ لَا يَبْقَى فِي النَّارِ مُوَحَّدٌ - خشنودی جدّم (رسول خدا (صلی الله علیه و آله)) در این است که هیچ یکتاپرستی در دوزخ باقی نماند.» (بحرالعرفان، ج ۱۷، ص ۵۹)

حاصل آنچه گفته شد در دعایی خلاصه می‌شود که ولی نعمت‌مان علی بن موسی الرضا (علیه السلام) به ما آموخته است: «أَسْأَلُكَ أَنْ تُدْخِلَنِي فِي جُمْلَةِ الْعَارِفِينَ بِهِمْ وَ بِحَقِّهِمْ وَ فِي زُمْرَةِ الْمَرْحُومِينَ بِشَفَاعَتِهِمْ». (عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۲۷۲).

یارب به رسالت رسول ثقلین یارب به غزاکننده بدر و حنین
عصیان مرا دو حصه کن در عرصات نیمی به حسن ببخش و نیمی به حسین